
niet behoefde te arbeiden, dewijl hij haar wel op eenen andere wijze kon onderhouden. Hier geeft Jezus zijne bloedverwanten een bewijs, dat hij dus niet noodig had voor zijne moeder te timmeren, en ook omdat zijne bloedverwanten hem nu niet zouden tegenwerken.

Over het algemeen is Polmans beschrijving van wonderen sober. Van de hemelvaart van Jezus geeft hij echter een zeer aanschouwelijke beschrijving,⁶¹ zo blijkt uit de volgende citaten:

(411) en terwijl hij [Jezus] daar zoo in het midden van hen [de leerlingen] staande, sprak, zoo was het alsof zijne voeten van de aarde losgemaakt werden en hij vaart uit hun midden ten Hemel, want God voor wien geen natuurkrachten bestaan, nam hem met ziel en ligchaam tot zich. Mogelijk heeft de Heiland, opgenomen zijnde, zijne leerlingen nog snel toegeroepen 'Ik ben met ulieden alle dagen tot de voleindiging der wereld' [Mat. 28:20].

[De leerlingen staren naar de hemel (Hand. 1:10)] en de Heiland werd al kleiner en kleiner in hun oog, zoodat het slechts eene zwarte stip was.

(412) Daar vaart hij nu heen en laat de aarde en zijn tijdperk daar rusten, vaart door zonnestelsels en zonnestelsels al hooger en hooger met eene snelheid die niet te beschrijven is en komt eindelijk in den Hemel aan, alwaar hij door zijnen vader ontvangen wordt, die hem alle heerlijkheid, magt, eer en bestuur over alle dingen toekent. En daar zit hij nu op de troon des vaders, zittende ter regterhand van den allerhoogste.

⁶¹ De hertelling op pp. 411-412 is gebaseerd op Mat. 28:16-20; Mar. 16:19v.; Luc. 24:49-51; Hand. 1:4-12.

⁶² W. Muurling, *Practische godgeleerdheid (...)*, Groningen 1851, 1854, verwijst verscheidene malen naar Polmans *Handboek* (n. 16); zie I, 23; II, 13, 23v., 49, 51, 54v., 62; vgl. de tweede druk (1860), 161, 171v., 199v., 203v., 211.

⁶³ Zie Reinsma, *Scholen*, 66-75, 198.

⁶⁴ Zie Reinsma, *Scholen*, 89.

Terugblik en evaluatie

Onbetwistbaar is dat Polman van grote betekenis is geweest voor het godsdienstonderwijs en het kerkelijke leven in de stad Haarlem. Hoe groot zijn 'actieradius' daarbuiten is geweest, valt moeilijk te achterhalen.⁶² Als 'de voornaamste mede-onderwijzer' van 'meester' Prinsen, wiens kweekschool een uitstekende naam had bij de onderwijsinspectie,⁶³ zal Polman zijn denkbeelden over goed 'godsdienstig onderwijs' gepropageerd hebben en invloed uitgeoefend hebben op toekomstige schoolmeesters.⁶⁴ Er bestaat evenwel geen aanwijzing dat hij een omwenteling heeft veroorzaakt in het onderwijs in de bijbelse geschiedenis. De praktijk van het onderwijs zal doorgaans gebleven zijn zoals die door hem beschreven en gekritiseerd is in zijn *Handboek*. Het succes dat hij zelf als docent had was, naar het zich laat aanzien, in belangrijke mate te danken aan zijn persoonlijkheid, de indruk die hij door zijn optreden maakte, en aan zijn talenten als geboren verteller. Zijn leerboek